

Pietolan tytöt.

1892.

Kirjoitti.

Heikki Meriläinen.

ntamo 2013.

PIETOLAN TYTÖT.

PIETOLAN TYTÖT.

KIRJOITTI

HEIKKI MERILÄINEN.

1904

PORVOOSSA,
Werner Söderström.

näköispainos ntamo 2013

ISBN 978-952-215-423-1

kansi Make Copies 2013

valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

www.ntamo.net

PORVOOSSA, 1892.

WERNER SÖDERSTRÖM'IN KIRJAPAINOSSA.

ENSIMMÄINEN OSA

I.

Vuorien kiertämän Kalliojärven itäisimmässä lahdelmassa loivan kuusikkoviitarinteen päivän kaltevalla niemellä kyhnötti Pietolan matala uudistalo. Eteläpuolella taloa, lahdelman takana, kohosi mahtava, kuusikkoviitarintainen ja jäkäläkuljuinen Hyllyäiskero niin korkealle, että moneksi viikoksi Pietolan asukkailta anasti taakseen talvisen auringon. Luode- ja pohjoispuolella seisoi tummine kuusikkorinteen lamuharjainen Karhurovan juontea selänne. Idän suulla, aivan lähellä taloa, nuokkui partainen aarniokuusikko, jonka helmassa lirisi mutkainen Pajupuro. Lounaan ja lännen ranta yli tuon Kalliojärven oli vuorista vapaa. Sinne, matkalintujen tien suunnalle, kantoi silmä siintäviin vuoriin, jotka kaukaisuudessa liittyivät taivaanrannan pilven kaistaleihin. Talon kohdalla

rantaan päin, oli sileä, pulleaselkäinen harjanne, joka kau-
donkärkiselle niemelle pisti kivikkorantaiseen järveen. Siinä,
niemen nenällä, lähellä rannantöyrästä, seisoi tarvaslatvainen,
juuresta karsittu tuuhea mänty, jonka takana kauan viipty
kevätilan laskeva aurinko.

Huoneita oli Pietolassa pirtti länteen perin, sen edessä
pistosporstua. Pohjoispuolella oli pieni navetta, sen edessä
harva kontulato ja havukattainen tanhua. Luoteen puolella,
ulompana kartanosta, oli pieni puoti kötykkä, eteläpuolella
taas lähellä rantaa, turvekattainen, aidastunut sauna.

Peltoa oli Pietolassa parin tynnyrin ala, joka lahtisina
siekkaleina kierteli ympäri kartanoa ja jota kuokalla ja lapiolla
Pieto piti sulana ja haravalla sekoitti siemenen kun se aika
sattui.

Kaksitoista vuotta oli Pietolassa tuli palanut, kuin Pie-
tolla ja Liisalla oli jo yhdeksän lasta ja kaikki tyttöjä. Tyt-
töjen nimet, vanhimmasta nuorimpaan, olivat: Reeta, Kerttu,
Auno, Riikka, Sanna, Vappu, Katri, Saara ja Martta. Kerttu
ja Auno olivat kaksoiset, samoin Sanna ja Vappu. Reeta oli
neljää vuotta vanhempi Kerttua, ja oli jo täyttämässä kah-
dettatoista.

Vasun pohjaan oli vitsoilla nidottu kätkyen jalat ja
siinä kaksi viikkoinen Martta pudisteli piikkoriepuisissa
kapaloissaan ja kirahteli kuivasti. Huulet etsivät ruokaa ja
sameat silmät tylsästi harreilivat korkeutta.

Siihen ryöpsähti äiti, mutta hetken perästä nousi, hiljalleen
heilutteli vasua ja hymysuin, suurilla ruskeansinisillä silmil-
lään palavasti silmäili kehtoa; muhkeihin kasvopäihin keräy-
tyi herttainen punastus, äiti vilkasi leimuavan silmäyksen
Pietoon ja virkkoi:

„Tuleppas sinä nyt vähän heiluttamaan, että varveneisi
tuosta nukkumaan. Silmät sillä jo vyöryvät kiinni
Tulehan vähäsen liekuttamaan. Minä teen luudan noista var-
vuista ja joudun laittamaan iltaiskeittoa.“

Pieto astui verkalleen kätkyen luokse, istahti pölkylle,

vasemman kyynäspäänsä varasi polveensa, kasvonsa nojasi turpeaan kämmeneensä, oikealla kädellään soudatteli kehtoa; leveissä kasvoissa ilmaantui tyyni ynseys ja verkalleen ja raskaasti lupsautteli pitkäripsisä, vahvoja silmäluomiaan.

Liisa taitteli varpuja luudan pituisiksi, istahti lähelle kätkeyttä pölkylle, latoi niitä varpuja luudaksi, silmäili Pietoon, silmäili kehtoon ja virkkoi:

„Katsoppas, Pieto, kun se nyt nukkuu makeasti; on niin autuaan näköinen. Katsohan, miten se turvallisen näköisenä lepottaa . . . Siinä sinun näköisesi tyttö. Tuokin otsa — — tuommainen pyöreä pullukka, keskeltä vähän lantto, ihan kuin sinullakin; ja tuosta nenästä tulee semmoinen lyhyt ja vahva tökerö, kuin sinullakin. On se isän tyttö se.“

Pieto kallisti päätään kehtoon päin ja virkkoi:

„Kunpa olisi edes poika, mutta: tyttö on lapsi onnettoman, vuohi vaivasen eläin.“

Liisa taputti Pietoa ja sanoi:

„Sitä sinä, Pieto, aina nuriset. Mutta ethän tiedä, jos ne ovat yhtä hyvät, kuin pojatkin.“

Pieto: „Ei ole tytöissä pyssyn metsään viejää . . . Suut suurenevät, saaliit vähenevät.“

Liisa: „Älähän huolehdi. Kyllä se Jumala aina murheen pitää luoduista lapsistaan. Mikäs meillä on hätänä? Valmiissa maailmassa mennä nuivataan, yksi päivä kerrallaan . . . Sinä nyt taas olet nurrutuulella, kun tänäpäivänä ei metsästys onnistunut. Mutta saattaahan toinen päivä korvata tämänkin. Onhan meillä vielä syömistä. On aitassa viisi metsoa, ja teiriä ja pyitä on kai niitä kymmenkunta. On sitä vielä talvea saada. Vasta ollaan Marraskuussa, talvi sydämmellähän ennenkin olet enimmäen saanut.“

„Sitä sinä aina valitat, että ei lapsistasi tule auttajaa metsästyksessä. Etkö muista, miten Ilveskankaan Malla ennen metsästi, — metsästi kuin mies? Mistä tietää vielä, kuinka monesta noistakin tulee metsästäjiä, jotka tuossa

makaavat, Katsohan tuota joukkoa, tuota punaposkista joukkoa tuossa lautturissa, — katsohan, miten ne hymyilevät. Eipä kellään ole vihannampia lapsia, kuin meillä. Ei noita tiedä vielä, miten ne isää auttavat. Reetasta kyllä näkyy tulevan karjanhoitaja. Navetassa se jo lammasten ja lehmäin kanssa nuutostaa päivät, siellä se on nytkin. Se on jo kättä pitempi eläimiä hoitamassa. Sitenhän ne nousevat yksin päivin.“

Liisa nousi seisalleen, taputti Pieton partaista kasvoa ja virkkoi:

„Ei olla millämmeikään.“

Pieton kasvot lauhtuivat. Hän kohotti mustatukkaista päätänsä ja tuhkanharmailla suurilla silmillään leimautti Liisaan lämpymän katseen ja virkkoi tyytyväisellä painolla: „Mihinkäpä tästä mentänee?“ painoi mustan, tymperäpartaisen ja leveän leukansa kämmeneensä — ja lievännäköisesti silmäili kehtoa, silmäili Liisaa, joka laittoi pystyvalkeaa takkaan, pesi pataa ja laittoi lintukeittoa kiehumaan.

Liisa palosteli poltettua metsoa pataan, vilkasi Pietoon:

„— Pannaankos kokonaan tämä lintu pataan. Eihän mahtane tointua tuo moskajoukko iltaselle?“

Pieto: „Panehan kokonaan ja pari pyytä lisäksi.“

Liisa: „Pannaan nauriita enempi. Kyllä tästä toki tulee vellin höystöä yhdestäkin metsosta — tämmöisestä suuresta kantturasta. Parempihan on pitää suu säkkiä myöten.“

Pieto: „Parempi kerta kyllä, kuin aina niukka. Panehan vaan pari pyytä tai teiri lisäksi. Eiköpä heitä metsässä liene toisia.“

Liisa otti teiren rahilta käsiinsä, rupesi sitä leikkelemään kappaleiksi ja virkkoi hymyillen:

„Pannaanpa vaan sitte, kun niin tahdot. Syöpi kyllä suu satakin kekoa, vaan kekosellakin elää. . . . No mikäs nyt Reetalla, kun niin punastuksissasi tulet?“

Reeta: „Kassilan muori tulee tänne. Tuossa on jo kartanolla. . . jo tulee tänne, kuuluu jalan kopse.“

Liisa: „No anna tulla . . . Kas kun tulitte! Terve tuloa! Olen kaiken päivän ajatellut, ett'eikö muori enää muistakkaan meitä täällä.“

Kassilan muori laski nyytynsä penkille, heitti turkkinsa naulaan ja kiskasi huivin päästään. Marraskuun koleaan tuulen punastuttamin kasvoin ja loistavin silmin, läheni kehtoa ja virkkoi:

„Pitihän minun toki lähteä teidän perheen uudistustanne katsomaan . . . No jopa se nyt Pieto on tainnut saada mieluisensa kät kylinnun, kun niin tyynesti soudattaa nyrkyttelee.“

Liisa: „Eipä se kovinkaan tunnu olevan siitä mielisään; vaan hyvänänhän sen nyt saa pitää Sitähän tämä nurisee, kun ei saa yhtään poikaa.“

Muori: „Ihmisinä niitä pidetään tyttöjäkin No jopa siellä onkin lihava tytön loskare. Voi, voi, kun mäsöttää kasvot, kuin vuosikkaalla ja kaksi leukaakin on kuin lukkarin muorilla! Kylläpä siinä ei olekaan Pietolla tyhjä soudatettavana Mutta sepä on itse näkösensä Ei sentään, on siinä kumpaisenkin osaa. On tuo nenä isän ja tuokin otsa vähän, mutta kulmat ja nuo hymykuopat ovat äidin puoleen Nukkua sihottaa se vaan eikä tiedä elämän huolista Mutta missä ne ovat toiset? Reeta tässä vaan on. Tämähän se on jo suuri tyttö. Ja se on isän näköinen, kuin suustaan sylkenyt. . . . Kas tuollahan ne toiset jo nukkuvat oikein yötetoillaan.“

Liisa: „Siellähän ne nukkuvat. Ne ovat iltaunisia, kuin kananpojat. Kun ilta vaan alkaa pimetä niin alkavat unillaan kätistä ja hierovat silmiään — niin olen aina tehnyt vuoteen, jossa saavat yönsäkin nukkua yhteen perään. Ja joutavatpahan nuo töiltään. Kyllä ne aamulla ovatkin aikanaan kilkattamassa.“

Muori: „Mutta ne eivät ole karvakatoja yksikään. Suusta syöneen tuntee, ihosta ilman istuneen. Eivät ne ole

hukkaan syöneet; kasvot kuin leipäreet. . . . Kyllä siitä vuosikymmenen perästä joukkoa pemahtaa.“

Liisa: „Kyllähän se sitte mäki velkansa maksaisi, mutta nyt tässä ovat länget lujalla olkapäissä, kun ovat tuossa kaikki pieniä, ei toinen toistaan kykenisi tulesta autamaan. Ja kun syöminen on saamisessa, elämä ulon varassa, niin kyllä se kinnaroittaa. Mutta antaapa hänen vaan mennä yhden päivän kerralla. Terveinä kun lienemme, niin metsä ja järvi meitä kyllä osaltaan elättää, ja leivän jatkoa otetaan petäjästä.“

Muori hymyillen katseli yhä nukkuvaa tyttöjoukkoa:

„Elätikseen se on Jumala luonut kaikki ihmiset . . . Mutta enhän muistakkaan. Minulla olisi täällä nyytyssä tuomisia tuolle pienelle nukkujalle. Tässä on, katsoppas Liisa, — tässä on näitä vaateen apuja ja tässä ruo'an apua. Myöhästyneet ovat nämä saunaiset, mutta parempi myöhään, kuin ei milloinkaan.“

Liisan silmät remahtivat. 'Hän laski löyhästi käsiään yhteen:

„— Herra Jumala! No mihin se nyt sopii, kun olette kantaneet meille puolen talouttanne. Eihän se nyt mahdu maille eikä halmeille semmoinen paljous. Voi, voi! tuommoiset jäärän nivuset, kolme tuommoista leipämöykyä ja voirasia. On tuossa varmaan enemmän, kuin neljä naulaa tuommoista kesävoita kuin kultaa ja juurtoleipä kuin mikä seulan pohja. No on nyt puoleksi talvea syömistä. Ja — — entäs näitä vaatteita! Mitä te nyt ajattelitte, kun tuommoisen lakanankin kannoitte ja tuommoisen peitteen! Entäs vielä näitä pienempiä riepuja, kuinka monta! Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi, seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen, yksitoista, kaksitoista. No ei vähä! En tiedä mitä minä sanon teille tästä. — Katsoppas nyt, Pieto, eikös tule syömistä, jos syöpiäkin.“

Pieto kohotti kumaroita hartioitaan ja virkkoi:

„Eivät ne kauaksi kestä.“

Liisa pani tavarat pöydälle, siirtyi takan luokse kohen-telemaan tulta ja sanoi:

„Tässä on meillä lintukeitto tulella. Pitää muorinkin jäädä yöksi meille pitkästä kotvasta, meidän lintukeitolle. Eipähän teillä lapset itkene kotonakaan.“

Muori istahti pölkylle kätkyen ja piisivalkean välille, heitti suonikkaat, vahvat kätensä helmaansa, katsahti ympäri matalaa pirttiä, katsahti tyttöjen vuoteelle, katsahti kätkeyeen ja mieluinen myhäily loimakoissa kasvoissa, virkkoi:

„Olen mielelläni yötä, vaikka kyllä kai nyt ei yö silmää kaivaisi, kun on tuommoinen täysi kuu, mutta on niitä minulla päiviäkin. Yötä olen täällä.“

II.

Oli sunnuntaipäivän aamu kesäkuussa. Kirkossa olivat isä ja äiti. Lukukirkossa ne olivat, kuten äiti sanoi läh-tiessään.

Tytöt keturoivat vaan paitasillaan remaantuneella yövuoteellaan pirtin karsinalattialla, vaikka aurinko oli jo aamus-ten riunoilla. Reeta se oli jo aikoja noussut, oli lypsänyt lehmät ja ovensuussa siivitsi maitoa puhtaanvalkoisiin huli-koihin. Hän oli vähän tympeällä mielellä, mulautteli suurilla harmailla silmillään ja virkkoi:

„Mokoma laiska joukkio. Ette tulleet edes kärpäisiä hosumaan lypsyaikana! Punikki kaasi maitonsa pellon hyviksi kärpäisten kanssa kiuskaissaan. Semmoinen maitoläik-kä meni kaikkein vahvinta maitoa — — puoli tuommosta kiulua.

Se ei ole pikku vabinko se. Toiset tytöt eivät kuunnelleet Reetan saarnoja, kimusivat vaan vuoteellaan.

Reeta kun sai lypsyastiansa järjestykseen ja maitohulikat hyllyyn niin kahden käden sukasi hartona olevia, lyhyitä hiuksiaan korvallisilleen ja virkkoi sille vuoteenväelle:

„Jos sen karitsat ette nyt rikeneen kohoa jalanviljaan, niin katsokaa kohta! Ovat rypeneet vuoteensa yhdeksi taulaksi, on siekaleina, kuin koiran repimä.

Tytöt pyrähtivät ylös, kuin pyyparvi, kun kuulevat läheltä metsäkoiran räksynnän, istahtivat penkille ja pyöreän silmin seurasivat Reetan menettelyä vuoteen kanssa, kun sen ryssäsi summassa kokoon ja toruen kantoi ulos.

Tytöt ne kuuntelivat Reetan saarnaa, istuivat penkillä ja heiluttivat alastomia jalkojaan penkin laidalla. Mutta Saara, joka istui akkunan kohdalla, katseli vaan oman päänsä kuvainta auringon paistelevyssä lattialla. Sitä hän katseli ja kasvoissa näkyi mieluinen myhäily, kun hiukset olivat karhallaan yksi imake yhtäälle, toinen toisaalle, ja varjo tuli kuin tuulenkopran kuvain. Hän kallisteli päätään puoleen ja toiseen ja siihen mukaan liikkui varjokin.

Saara vilkasi toisiin tyttöihin onko noilla ollenkaan päät sitä mallia. Mutta olihan se, kuin olikin jokaisen pää samallinen tarvas.

Saara veti korvalliseltaan yhden imakkeen katsellakseen ja ihastuen virkkoi:

„Minun tukkanipa on kauniimpi, kuin teidän.“

Kerttu: „Minkä tähden?“

Saara: „Sentähden, kun on valkea.“

Kerttu: „Kasvahan meidän pituiseksi, niin kyllä tukkasi mustenee. Kasvahan toiset viisi vuotta.“

Saara sukasi tukkansa takaraivalle päin, pudotti kädet helmaansa ja huokasi tyytyväisyyden huokauksen. Välinpitämättömillä silmillään hitaasti silmäili sitä pientä elontannerta.

Mutta heti kääntyivät silmät Aunoon päin, kun se siellä loukon puolella virkkoi:

„Nyt ne ovat isä ja äiti kirkossa“. Auno huokasi syvään, pani kätensä korvalliseen ja masentuneen näköisenä virkkoi:

„Äiti se käski meidän iltasella maata ruvetessa ja aamusella noustua lukea isä meidän ja herran siunauksen, jottei ruma henki saisi tehdä meille pahaa.

Kerttu: Emmepä illalla lukeneetkaan, — — räimme ja telusimme vaan.*

Auno: „Senpätähden minä näinkin pahaa unta . . . Luetaan nyt.“

Kerttu: „Luetaan.“

Vappu: „Entäs Reeta?“

Reeta lujitti luudan sidettä:

— „Siihenhän minä nyt joudan.“

Auno tuli lattialle seisomaan ja sanoi:

„Luetaan nyt.“

Siihen kilmasivat toisetkin Aunon luo, seisahtivat piiriin, panivat kätensä ristiin ja painoivat päänsä kumarruksiin.

Auno se harvasteesen luki isämeidän ja herransiunauksen, ja syvästi huokasten siirtyivät sitte kaikki takaisin penkille istumaan.

Sannan harmaat silmät harreilivat ja huulet mutuilivat. Sitte hän virkkoi:

„Kyllä kai se kirkko on puhdas, kun isä niin pesi itsensä, ajoi partansa, harjasi päänsä ja äiti siltä vielä leikkasi tukankin lyhemmäksi.“

Auno: „Se isä tuli niin sievän näköiseksi, kun äiti sille satoi kaulaan mustan silkkihuivin, jonka alta jäi näkymään valkea paidankaulus. Sitte isä pani kirkkolakin päähänsä ja oli niin totisen näköinen.“

Katri: „Minkätähden se äiti itki lähtiessään?“

Kerttu: „Ei se itkenyt.“

Katri: „Itki se! Silloin kuin isä jo kontti selässä ja

ne uudet paulakengät kädessään, avojaloin astui tuonne Pa-julehtoon päin, niin äiti tuossa kartanolla kokoili helmojaan ylemmä, otti vaaterasiansa käteensä ja sanoi meille, että „olkaa nyt hyvinä lapsina, niin Jumala teitä siunaa“. Ja silloin se itki. Kyllä minä näin, kun vesikarpat pyörivät kasvoja alas.“

Auno: „Näkyi se itkevän.“

Riikka: „Mitäs se itki?“

Auno: „Enhän minä tiennyt.“

Katri: „Niin, itkipään äiti, vaikka Kerttu sanoi, että ei itkenyt.“

Kerttu: „Minä en niin ajatellut, katsoin vaan isää, kun se oli niin puhtaissa vaatteissa ja leuka niin sileänä. Musta parrantynki vaan härmitti, mutta puhdas se oli sittenkin. En milloinkaan ole isää niin puhtaana nähnyt.“

Kotvasen siinä istuivat äänetönnä, jalkojaan heiluttelivat ja katsoivat, kun Reeta ripsutteli vettä lattialle, lakasi sitä ja murisi:

„Vuolevat ja jykertävät tuommoista pärtöä lattialle, että on pyhänsä arkensa pirtti, kuin lammaskarsina. Koet-takaapas häneen nytkin ruveta nikkaroimaan, niin kyllä saatte ympäri korvianne, mokomat mestarit!“

Tytöt silmäilivät toisiaan niin syyllisen näköisenä, mutta kun Reeta ammenti rikat vasuun ja poistui niitä vie-mään ulos, eikä tullutkaan heti takaisin, niin tyttöjenkin kasvot ilostuivat.

Sanna se näkyi ajattelevan jotakin, silmät harreilivat ja hitaasti kallisteli hän päätään. Viimein kysyi:

„Lukevatko ne isä ja äiti kirkossa, kun sanoivat luku-kirkkoon menevänsä?“

Kerttu: „Eipähän se ilman liene lukukirkko!“

Auno vilkasi kysyvän katseen Kerttuun:

— „Miksikäs isä ja äiti eivät lue kotona milloinkaan, niinkuin Ahtolan isäntä ja emäntä?“

Vaihtoehto Veljeksille.

Noituusspesialisti Heikki Meriläisen romaani *Pietolan tytöt* (1892) on *Seitsemän veljeks*en muunnelma ja sisarteos, fanifiktio ja esifeministinen utopia, omavaraisen, neuvokkaan ja aikansa sukupuoliroolit nurinniskoin kääntävän naisyhteisön vuosikymmenten mittainen selviytymistarina, jonka maailmassa kansatieteellisellä tarkkuudella kuvattu loputon raadanta yhdistyy ilottomiin uskomuksiin ja outoon puheenparteen. Kummajainen ja harvinaisuus, epäilemättä. – *Markku Eskelinen*

Aikalaisarvostelun hylkimä.

Heikki Meriläinen (1847–1939) oli Kainuussa elänyt itseoppinut kansankirjailija ja kansanperinteen kerääjä, joka toimi myös seppänä, maanmittarin apulaisena ja pienviljelijänä. Hän julkaisi pitkälti toistakymmentä teosta, dokumentteja ja fiktioita, joita virallinen fennomaaninen aikalaisarvostelu hylki aivan kuten Aleksis Kiven tuotantoakin.

Pietolan tyttöjen kaltaista kertomusta naiskollektiivin elämästä ja kohtaloista ei sitä ennen ollut ilmestynyt eikä sen jälkeenkään. – *Pertti Lassila*

Ajankohtainen nyt.

